

A MAMA-tól az Europeana-ig. Útkereső stratégiák a múzeumi digitalizációban

Az emléktárgy digitalizálása a magyar múzeumok számára is óriási kihívást jelent. Egyrészt a szakma nem alakította ki az erre vonatkozó szabványokat, másrészt a gyűjteményekben található tárgyak mennyisége és sokfélesége alapos körültekintést igényel. A Múzeumi Digitalizációs Bizottság elnökének írása a múzeumi terület digitalizálással kapcsolatos múltját és jelenét mutatja be, fel-felillantva mintegy harminc év történéseit, problémáit, megoldásait.

A kulturális közvagyon

A digitalizálási feladatokra koncentráló, a kulturális terület jelentős részét magába foglaló első felmérés és ágazati stratégiai terv 2003-ban született meg az Országos Széchényi Könyvtár és a Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ irányításával¹. A tanulmány megállapítása szerint a kulturális közvagyon a kulturális javak azon részét képezi, amelyek *köztulajdonban vannak*, azaz többnyire közgyűjteményekben vannak elhelyezve². Ennek a kulturális közvagyonnak a megőrzése, kezelése és a társadalom számára elérhetővé tétele az állam, ezen belül pedig a közgyűjtemények elsődleges feladata.

A fenti megállapítás alapján logikus és egyértelmű lépésnek tűnik a könyvtárak, levéltárak és múzeumok digitalizálási feladatainak összehangolása. Megvizsgálva a hasonló európai kezdeményezéseket, jól látszik, hogy a kontinens számos más országában is hasonló megítélés alá esnek a különböző kulturális célú digitalizálási projektek, azaz célzottan igyekeznek a közgyűjtemények által őrzött kulturális javakat egyetlen közös adatbázisba foglalni.

Részletesebb történeti visszatekintésre és elemzésre lenne szükség ahhoz, hogy pontosan feltárjuk ennek az egységesítési folyamatnak az okait, de talán nem tévedünk nagyot, amikor az egyik lehetséges momentumot a *könyvtári informatika* vezető szerepében jelöljük meg. Megítélésem szerint ahhoz, hogy logikus döntéseken keresztül a felhasználók számára ténylegesen egységes felületen telessük elérhetővé a közgyűjtemények által őrzött adattartalmakat, mindenképp szükségesnek kell azokat a sajátosságokat, amelyek azonossá-

gokként és különbözőségekként is azonosítani tudják ennek az adathalmaznak a tulajdonságait.

Digitalizálni, DE...

Előadásom célja, hogy a teljesség igénye nélkül, a múzeumi terület szempontjából vizsgálva rávilágítson ezekre a hasonlóságokra és eltérésekre, néhány – véleményem szerint – fontos szempont megragadásával.

Mindenekelőtt négy, már-már primitívnek mondható, de alapvető kérdést kell feltennünk a digitalizálás szempontjait illetően és összehasonlítani ezeket a könyvtárak, levéltárak és múzeumi intézmények aspektusában (1. ábra).

Digitalizálni, DE!	Könyvtár	Levéltár	Múzeum
MIT	dokumentum	dokumentum	műtárgy
HOGYAN	lap-szkennelés	lap-szkennelés	2d–3d szkennelés, fotó
MIÉRT	szolgáltatás reprodukálás	szolgáltatás állományvédelem	szolgáltatás nyitvatartás
KINEK	mindenki	szolgáltatási szintek	szolgáltatási szintek

1. ábra A közgyűjteményi digitalizálás alapkérdései – hasonlóságok és eltérések

1. MIT szeretnénk digitalizálni a közgyűjteményekben?

A könyvtár és a levéltár vonatkozásában elsődlegesen *dokumentumok* digitalizálásáról beszélhetünk, míg a múzeumok esetében *műtárgyak* digitalizálásáról. (Az a gyakran előtérbe kerülő könyvtári-informatikai szempont, hogy a műtárgyakat a dokumentum egyfajta speciális esetének tekinthetjük, semmi esetre sem helytálló.)

Az első kérdésből logikusan következik a második szempontunk:

2. HOGYAN digitalizáljunk?

A könyvtárak esetében elsődlegesen nagy tömegű lapszkennelésről beszélhetünk, illetve a hozzá kapcsolódó OCR technológia alkalmazásáról. A levéltárak esetében a szkennelés – a dokumentum állapotát, formátumát tekintve – már bonyolultabb technikai körülményeket feltételez, de alapvetően itt is a szkennelés művelte határozza meg a folyamatot.

A múzeumok esetében kilépünk a kétdimenziós világból, hiszen a műtárgyknál jelentős számban kell a háromdimenziós adatfelvétel és megjelenítés problémáját megoldanunk, és hatványozottan jelentkezik az egyéb technológiai sajátosságok figyelembevételének kényszere is (állapotvédelem, méretek, rekonstruálhatóság stb.).

Harmadik szempontunk a digitalizálás kapcsán a

3. MIÉRT?

Azaz, mi a célja a digitalizálást végző intézménynek azzal, hogy gyűjteményeit digitálisan is rögzíti? Erre a kérdésre legkönnyebben talán a könyvtárak esetében felelhetünk, hiszen az elsődleges szempont itt egyértelműen a *szolgáltatás* mennyiségi és minőségi javítása. A digitális példányok létrehozásával olyan reprodukció állítható elő, amely megsokszorozza a szolgáltatathatóság hatékonyságát. A szolgáltatás, a szolgáltatások minőségének javítása a levéltárak esetében is fontos szempontja a digitális tartalmak létrehozásának, hiszen a digitális módon feltárt tartalom megsokszorozza (minőségileg növeli) az adott közgyűjtemény kutathatóságát. Fontos szempontként kell azonban megemlíteni az állományvédelmet is, hiszen a reprodukcióval az eredeti példányok sérülésének lehetősége jelentősen csökken.

A múzeumok esetében a már említett állományvédelmi szemponton túl igen erős indok és/vagy cél a *nyilvántartás és a kutathatóság* minőségi javítása is. A szolgáltatás funkciójának javítása itt azonban másként értelmezhető, mint a könyvtár és a levéltár esetében, hiszen a tárgy önmagában semmiféle technológiával nem pótolható, csak az addicionális, róla megismerhető adatok mennyisége és minősége növelhető.

Végezetül, – de nem utolsósorban – felmerül a

4. KINEK? digitalizálni kérdése.

Közgyűjtemények tekintetében – elméletileg – egyszerűen megválaszolható lenne ez a kérdés, hiszen a digitalizálás a „köz” javát szolgálja, akárcsak maga a gyűjtemény. A valóságban azonban ennél bonyolultabb struktúráról beszélhetünk, hiszen míg a könyvtárak gyakorlatilag nem tesznek különbséget a felhasználó személyében a szolgáltatás folyamán, a levéltárak és a múzeumok hozzáférhetősége a felhasználói oldal szempontjából – tekintettel a gyűjtemények bonyolult jogi helyzetére – többféle szolgáltatási szinten keresztül valósul meg, így az, hogy ki, milyen adattartalomhoz jut hozzá, korántsem egységes.

A muzeális gyűjteményekről

A fenti megközelítés rávilágít arra, hogy a közgyűjtemények egyes típusai között a digitalizálás szempontjából léteznek eltérő vonások. Ahhoz, hogy ezt leképezhessük a muzeális intézmények csoportjára, érdemes röviden áttekintenünk ennek a közgyűjteményi típusnak a jellegzetességeit.

A múzeumokban őrzött műtárgyak és gyűjtemények esetében elsősorban azoknak sokszínűségét kell kiemelni. Ezekben tulajdonképpen megtalálható minden, amit a természet és az ember évmilliók során kitalált és megőrzött. A bolhától az elefántig, a pattintott kőeszköztől az űrhajóig. Hasonlóan fontos momentum, hogy az adatokban is csaknem 200 éves történetiség őrződik meg a hazai intézményekben, azaz néha már a műtárgynak a tudományos leírása is régiségnek számít. A gyűjteményekhez, műtárgyakhoz kapcsolódó nyilvántartások, adatok – sokszor igen nagymértékben epikus – leírása nehezen rendszerezhető és definiálható problémák halmaza. A gyűjteményekhez kapcsolódó tudományágak folyamatos fejlődése, a szak-

ági tudásbázisok bővülése és változása miatt egy-egy gyűjtemény több diszciplína tudományos metszéspontjában található. A közgyűjteményekbe bekerült műtárgyak gyűjtési sajátosságaiból adódóan, az egyes darabokhoz kapcsolódó különböző jogi megítélések tulajdonosi, felhasználói, kutathatósági stb. státusza igen eltérő lehet.

Az egyes gyűjtemények összetételén túl fontos szempont az intézményi szerkezet kérdése is. A muzeális intézmények rendkívül heterogén fenntartói és szerkezeti struktúrában léteznek. A digitalizálási projektek szempontjából a szervezet működését tekintve, jelentős problémákat diagnosztizálhatunk intézményi szinten: például az ágazati digitalizálási stratégia hiánya, a projektek megvalósításához és fenntarthatóságához szükséges tárgyi és személyi infrastruktúra hiánya, a lobbizni képes szakmai szervezetek hiánya stb.

Történelmi áttekintés

Mielőtt továbblépnénk, érdemes felidézni, hogyan is festett a múzeumi digitalizálás elmúlt három évtizede.

A múzeumok nemzetközi dokumentációs szervezete (*International Committee for Documentation of the International Council of Museums = CIDOC*³) 1981-ben Budapesten tartotta kongresszusát, amelyen felmerült, hogy Magyarország is kapcsolódjon be egy nemzetközi múzeumi hálózatba. Ennek realitását meglehetősen rontotta az a tény, hogy a múzeumokban abban az időben sem számítógép, sem adatbázis nem létezett. Az első fejlesztéseket – a '80-as évek végén – alapvetően meghatározta a régészek ténykedése: a régészet multidiszciplinális jellegénél fogva fogékony volt a számítógép alkalmazására. Ennek hatására a Magyar Nemzeti Múzeumban 1989-re megszületett az első komolyabb adatbázis-kezelő rendszer, a MIDAS⁴, amelynek fejlesztője, Halassy Béla – már egy 1984-es tanulmányában – máig érvényes dolgokra hívta fel a muzeológusok figyelmét: „*Nem attól lesz múzeumi információs rendszer, hogy erőltetjük ennek, vagy annak a szoftvernek a használatát. Minden szakma azzal válik tudományyá, hogy fogalomrendszere, terminológiája széles körűen alkalmazott konvenciókon alapul. Ennek megteremtése nem a szoftvertervezők feladata. Vigyázat: a kényelmes adatkezelő rendszerek bármilyen tartalmat az adatbázisba engednek! Ha egyszer tételek százazreit fogjuk kezelni számítógéppel, úgy automatizálhatjuk a káoszt.*”⁵

Az 1990-es évek elején több adatbázis-kezelő rendszer is elterjedt a múzeumokban, és megszülettek a korszak technikai lehetőségeinek megfelelő első SQL/DQL jellegű adatbázisok, jellemzően ekkor még nem multitaszkingos, azaz több feladatot egyszerre futtatni tudó operációs rendszerek alatt. E korszak befejezésének tekinthetjük a Magyar Nemzeti Múzeumban 1995-ben elkészült INGRES alapú adatbázis-kezelőt, amely egy grafikus felülettel is rendelkező terminológiai osztályozó rendszerrel volt megtámogatva.

Ezt az időszakot – kb. 1996–97-ig – tekinthetjük az útkeresés első szakaszának, amely valójában nem jelentett stratégiát, pusztán a minimális feltételrendszer kiépülését és a szakterület számára oly fontos tanulási folyamat megindulását.

1996–97-től a MAMA (*MAGyar Múzeumok Adatbázisa*) projekt indítása egy újabb állomást jelentett a digitális korszakban. Az ország legjelentősebb múzeumainak gyűjteményeiből álló, voltaképp metaadatbázis célja egy olyan alapadat-struktúra megteremtése volt, amely mindenki számára elérhetővé, publikussá, s könnyen kereshetővé teszi az adatbázisban található információkat, függetlenül attól, hogy az egy lepkéket nyilvántartó zoológiai, vagy egy gőzgépeket tartalmazó műszaki gyűjteményből származik-e (2. ábra).

Metaadatok, MAMA 1997	
Tárgy azonosító	Segédtablák:
Tárgy neve	földrajzi helyek
Időszak	intézmények
Korszak	gyűjtemények
Földrajzi hely	anyagok
Anyag	technikák
Technika	gyűjtés módjai
Névjegyzék	névjegyzék
Multimédia információ	irodalmi referenciák
Karbantartás	
Elhelyezés	

2. ábra A MAMA adatbázisban tárolt metaadatok

Noha a MAMA implementációja elkészült, tényleges működése valójában sohasem indulhatott be, mert a részt vevő múzeumok érdekei, szempontjai szöges ellentétben álltak egymással. A MAMA projekt megvalósítása sem egy tényleges digitalizálási stratégia megjelenése volt tehát, csupán az adatcentralizáció megvalósításának első kísérlete.

Fontos felismerést tükrözött az új múzeumi nyilvántartási szabályzat⁶ megjelenéséhez kapcsolódó

digitális nyilvántartást lehetővé tévő szempontrendszer kidolgozása. A múzeumi területen kardinális kérdést jelentő nyilvántartás adatbázisba szervezése azzal a már említett 1984-es Halassy-féle szempontrendszerrel állt összhangban, amely egyértelműen leszögezte, hogy a digitalizálás, adatbázis-kezelés problematikája messze túlmutat a szoftver és hardver problémáján; nem programokban és vasban kell gondolkodni, hanem rendszerben. Ennek megfelelően, ez a nyilvántartási rendelet nem kötelező szoftvert ír elő, hanem definiálja azt a feltételrendszert, amelynek teljesülésével állítható át a gyűjtemény a hagyományos leltározásról a digitális nyilvántartásra. Ennek a feltételrendszernek számos eleme ma is kiterjeszthető a digitalizálás szempontrendszerének és feltételrendszerének megfogalmazásakor bármely kulturális közgyűjtemény tekintetében.

2003-ban a már ugyancsak említett kulturális közvagyon-felmérés megállapításai jelentették az első egységes, igazi digitális stratégia megfogalmazását. Sajnálatos módon azonban, az azóta eltelt időszak kormányzati, fenntartói intézkedései és stratégiai célkitűzései nem segítették elő az ágazat tényleges fejlődésének lehetőségeit. Feltehetően ebben az időszakban is jelentős forrásokat fordítottak digitalizálási munkákra különböző ad hoc pályázatok, céltámogatások keretében, ám ezek tervezetlen, koordinálatlan, napi érdekek mentén preferált célkitűzései miatt, hasznosulásuk messze a kívánt mérték alatt maradt.

2008-ban az *NFT II. (Nemzeti Fejlesztési Terv II.)* keretein belül létrehozandó *Egységes Kulturális Oktatási Felület (EKOF)* projekt részeként nyílt volna lehetőség a könyvtárak, levéltárak és múzeumok részletes helyzetelemzésen alapuló digitalizálási stratégiájának megalkotására, ám a projekt tartalmi részeinek az európai uniós támogatási elvekkel nem szinkronizálható elemei miatt ez a lehetőség megghiúsult. Nem sokkal később pedig a megvalósíthatósági tanulmány esett áldozatul a gazdasági világválságnak.

Létrejön a Múzeumi Digitalizálási Bizottság

Miközben a múzeumi terület – a megismert NFT II. projekt kapcsán szerzett információk alapján – komoly felkészülésbe és tervezésbe kezdett egy múzeumi digitalizálási stratégia kialakítására, ennek megghiúsulása késztető erővel bírt egy önerő-

ből lehetséges megvalósítható, kis lépésekben építkező cselekvési program kidolgozására.

Szerepet játszott ebben az is, hogy 2008-ban a Magyar Nemzeti Múzeum alaptevékenységei között kiemelt feladatként jelent meg „*a múzeumokban őrzött kulturális javak digitalizálásával összefüggő, országos szintű módszertani és koordinációs tevékenység*”⁷. Így került sor 2009-ben a *Múzeumi Digitalizálási Bizottság*⁸ megalakítására az *Oktatási és Kulturális Minisztérium* támogatásával.

A kilenctagú, paritásos elven létrehozott bizottság egy minimális, de konkrét célokkal meghatározott cselekvési programot fogadott el és végzi annak végrehajtását. Ezek között szerepel például a különböző kulturális pályázati rendszerek számára kidolgozandó tematikus digitalizálási témák megalkotása és egyben a pályázati kiíró felé történő kijánlása, összhangban egy egységes múzeumi preferenciarendszerrel. Fontos célkitűzése a bizottságnak különböző szakmai fórumok szervezése, kialakítása (honlap, szakmai lobbicsoportok, képzések, tanfolyamok), illetve egy múzeumi digitális kataszter felállítása után, a már meglévő, felhasználható adattartalmak összegyűjtése egy nemzeti aggregátori intézmény irányításával.

Stratégia és változás

Az utóbbi öt év útkereső stratégiája tehát, sajnos, nem volt képes igazán jelentős változásokat hozni a múzeumok digitalizációs programjaiban. Közben öröndetes módon gyarapodnak az online is elérhető digitális tartalmak, továbbra is hiányoznak azok a közös cselekvési tervek, amelyek mentén ágazati szinten is jelentős eredmények születhetnek. A kulturális vonatkozású digitális tartalmak iránti társadalmi igény, a múzeumokkal szembeni elvárások felfokozódása, a kommunikációs csatornák és lehetőségek nyitása az internet irányában, természetesen, kikényszerített egyfajta „választ” a múzeumok részéről is, amely tekinthető egyfajta új stratégia alapjának is.

„Hagyományos” digitalizálási stratégiának tekinthetjük a muzeális intézmények részéről a *nyilvántartások digitalizálását*, amely azt is jelenti, hogy a cél a teljes nyilvántartási folyamat digitálissá tétele és az így nyert adathalmaz (amely elveikben a legteljesebb információmennyiség adott műtárgyról) különböző szempontok szerint szűkített, válogatott részhalmozai kerülhetnek különböző nyilvános, vagy korlátozottan nyilvános felületekre.

A nyilvántartások mellett a hagyományos digitális stratégia részét képezik a különböző dokumentumalapú (archívum, adattár, nyomtatvány) gyűjtemények is, illetve azok a könnyen digitalizálható, és általában történeti értékkel bíró, érdekes és látványos képi gyűjteményi egységek, mint például fotó, képeslap, plakát.

Mindezekkel ellentétben, a muzeális intézmények új kihívásokra adott válaszai egészen más stratégia mentén épülnek fel, hiszen ahogyan azt már említettük, életre hívásuk is elsősorban a múzeum kommunikációs és PR tevékenységéhez kapcsolódik. Igen közkedvelté váltak például a *virtuális tárlatvezetések*, mivel a látványos múzeumi anyagok jó terepet kínálnak a különböző fejlesztői felületek kipróbálására, bemutatására.

Jelentős adattartalom érhető el ma már a múzeumi honlapokhoz kapcsolódó vagy önálló domén-címmel rendelkező *kiállítási honlapokon*, amelyek általában egyszerű struktúrában, de a legfajsúlyosabb gyűjteményi anyagok szelekcióját mutatják be. Hasonló kategóriát jelentenek, általában szintén a múzeum honlapjához kapcsolódóan, azok a – gyűjtemények „top” kategóriáját bemutató – *válogatások*, amelyek a múzeum reklámjának is tekinthetők. Újfajta megközelítési módnak tekinthetjük a különböző, speciális látogatói igényeket kielégítő honlapokat is, mint amilyenek a gyermekeknek szóló vagy az akadálymentesített netes megjelenítések.

Feltérképezve azokat a digitális adatállományokat, amelyek az utóbbi években kerültek ki a világhálóra, azt kell látnunk, hogy szerencsésen vannak olyan esetek is, amikor az intézmény képes volt az egyébként nem túlságosan körültekintő koncepcióval megfogalmazott pályázati feltételeket is úgy alakítani, hogy a végeredmény önmagában igen jó színvonalúnak tekinthető.

A metaadatokról

A fenti példák megjelenítésének és adattartalmának sokszínűségét tekintve nem csodálkozhatunk azon, hogy az egyes múzeumi digitális adattartalmak szerkezete minőségét és mennyiségét tekintve is legalább annyira különbözik egymástól, mint ha azokat egy könyvtári vagy levéltári meta-információval vetettük volna egybe.

Áttekintve tehát akár a múzeumi, akár a közgyűjteményi terület digitális projektjeinek kérdését, a

hasonlóság vagy a különbözőség megfogalmazása tekintetében egyértelműen kitűnik, hogy a tárgyak, dokumentumok metaadatainak, azok definiálásának meghatározott szerepe van. Visszautalva arra a korábban már hangsúlyozott tényre, hogy a muzeális intézmények gyakorlatilag az ismert világ anyagi leképezését jelentik gyűjteményeikben, zsákutcának tűnik annak a kérdésnek a feszegetése, hogy vajon melyik adatleíró szabvány alkalmazása lehet hasznosabb, egyértelműbb és használhatóbb egy közös közgyűjteményi rendszerben.

Egy metaadatrendszer építésekor alapvető, szükséges, de nem elégséges feltétel, hogy olyan tezauruszrendszerek, segédadatbázisok, hierarchikus terminológiai osztályozók álljanak rendelkezésre, amelyek biztosítják az adatok egyértelműségét. Sajnos, ebben a tekintetben számos olyan tudományterület létezik, amely nem elégíti ki ezt a feltételrendszert. Itt nem egyszerűen arra kell gondolnunk, hogy az adatbázisok építésével párhuzamosan nem történt meg ezeknek a segédadatbázisoknak a létrehozása, hanem sok esetben akár évszázados tudománytörténeti elmaradásról beszélhetünk. (Jól szemléltethető példaként – a saját szakterületemnél maradván – hivatkozhatok arra, hogy a honi archeológia egyik alapító atyja, *Rómer Flóris* az 1870-es években egy egységes nevezéktan létrehozását sürgette a magyar régészetben.)

Összehasonlítva a metaadatok jelentőségét a könyvtárak és a múzeumok relációjában, érdekes és megítélésem szerint alapvetően fontos megállapításokat szűrhetünk le. Egy könyvtári dokumentum felől közelítve: metaadatainak jelentősége elsősorban a dokumentum kereshetősége szempontjából értelmezhető. Azaz, a metaadat alapján gyorsabban és egyértelműbben kereshetjük meg, mely író, mely könyvére, hol találhatunk rá. Egy könyvtári metaadat (valamely elfogadott, szabványos rendszert tekintve) gyakorlatilag minden lényegi információt rögzít és felold a dokumentumról. A metaadatból tudjuk meg a könyv méreteit, kiadásának időpontját, helyszínét, nyelvét, oldal-számát stb. Végezetül, a könyvtári metaadat hiányában, magáról az eredeti dokumentumról az adatok jelentős, vagy éppen teljes köre kideríthető. Mindezekkel szemben egy múzeumi műtárgy esetén, az azt leíró metaadatok célja elsősorban nem a teljes körű feltárás, hanem az adatok szabványosítása, a gyűjtemények átjárhatóvá tétele. Ennek megfelelően a metaadat ezeknek a tárgyaknak az esetében az ismert valós adatoknak csak szűk körét tárja fel. Illetve, ezeknek a metaadatoknak a

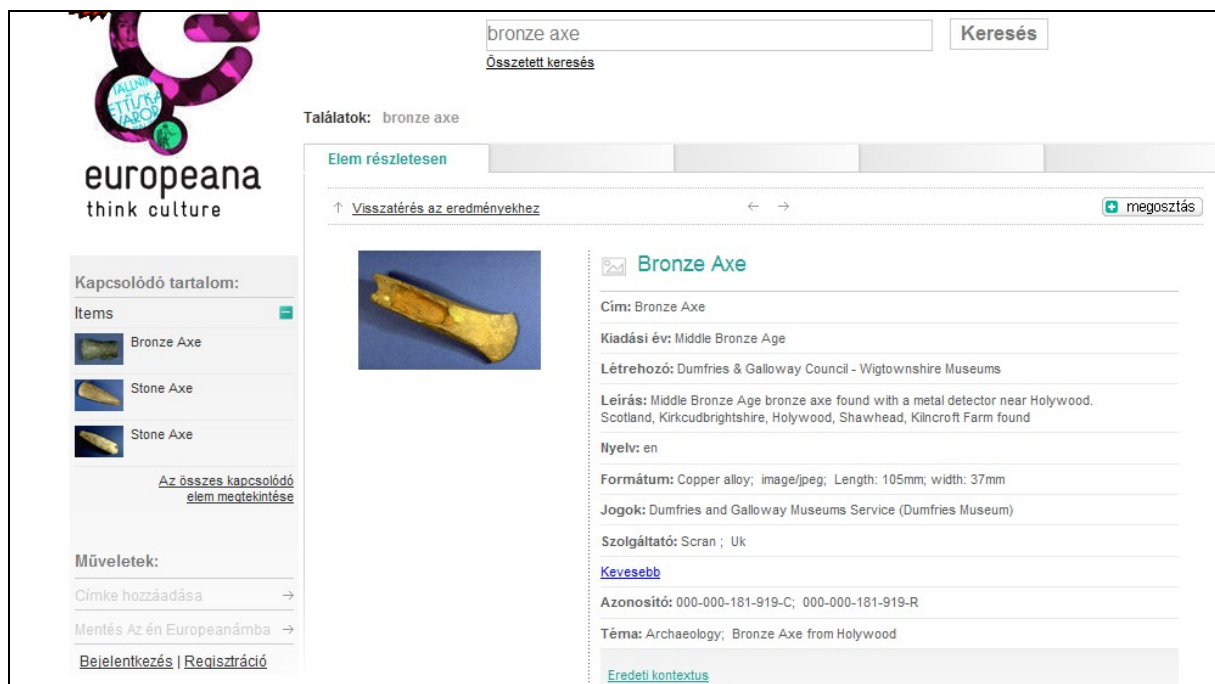
hiányában, a legtöbb esetben az eredeti tárgyról a tényleges adatok jelentős köre nem olvasható le, az nem tudható meg.

Áttekintve néhány metaadatrendszer, azok történeti fejlődését, s jelenlegi állapotát, valamint az Europeana által használt struktúrát, arra a megállapításra juthatunk, hogy ezeknél a rendszereknél is egyfajta stratégiai váltás történt a gyűjtemények és a felhasználók közötti interakció megteremtésének érdekében. Míg korábban az egymástól különböző gyűjtemények adatait a szabványosítás révén egységes adatbázisba próbáltuk foglalni – megkönnyítve ezzel a kereshetőséget, az adatösszefüggések feltárhatóságát, illetve az adatmerítés mélységének lehetőségét –, addig az Europeana-hoz hasonló modell abban az irányban módosul, hogy a felhasználó valójában nem érzékeli azt, milyen mögöttes, önálló adatbázisok állnak rendelkezésére a keresésben, mivel ezt egy interfészen keresztül egy fejlett keresőrendszer kezelheti majd (3. ábra).

Zárszó

A Múzeumi Digitalizálási Bizottság honlapján 2009 novemberében a következőképpen összegezte a múzeumi digitalizálás problémáit:

- A múzeumi szakterület munkatársai rendkívül eltérő módon viszonyulnak a múzeumi informatikai alkalmazásokhoz. Vagy egyáltalán nem érzik, látják át a digitalizálás jelentőségét, vagy éppen rendkívül elkötelezettek a téma iránt.
- A digitalizálásra vonatkozó, a szakmai kérdéseket érintő kommunikáció kevés embert szólított meg, az ezzel kapcsolatos szakmai konferenciák megállapításai viszonylag szűk körben terjedtek el.
- Az időnként rendelkezésre álló pályázati források a legritkább esetben biztosították tartósan a szükséges személyi feltételeket, illetve a beszerzett eszközpark folyamatos megújítását, szervizelését, az elkészült digitális állomány továbbfejlesztése csak a legritkább esetben történt meg.
- Nincs összhang az Európai Unió által meghatározott digitalizálási projektek és a magyarországi gyakorlat között. Az interneten hozzáférhető ajánlások csak szűk körben és jelentős késéssel váltak ismertté.
- A Magyarországon épp csak elterjedő európai gyakorlat sokszor okafogyottá, vagy épp idejétmúlttá vált. A jelenlegi trend szerint az egyes kiállításokról rövidke anyag jelenik meg az intézmények honlapján, majd elsődlegesen a jegyvásárlásra koncentrálnak.



3. ábra: Múzeumi tárgy megjelenítése az Europeanan

- A múzeumi szakma és a fenntartó egyaránt kiemelt figyelmet fordított megfelelőnek ígérkező szoftverek keresésére, illetve kifejlesztésére. Ugyanakkor nem jutott kellő figyelem és anyagi erő az adatbázisok tényleges feltöltésére, és a korábbi adatbázisok anyagának konvertálhatóságára, és magára a konvertálásra, illetve a digitalizált anyagok szakszerű, tartós, és folyamatosan korszerű, a hosszú távú tárolást biztosító mentésére.
- Nincs pontos képünk arról, hogy hány magyarországi múzeum munkatársai és kutatói számára működnek a belső hálózaton elérhető adatbázisok, s nem született pontos felmérés arról sem, hogy a múzeumi könyvtárak anyaga milyen arányban kereshető digitális formában is.
- A gyűjteményi tárgyakhoz és a dokumentációkhoz kötődő szerzői és kutatói jogok kérdése: a gyakorlat gyűjteménytípusonként változik. Igen fontos lenne a szerzői jogi feltételrendszer és garanciák alapos kidolgozása.
- Nincsenek megnyugtató megoldások az egyre inkább piacorientált igények kielégítésére.

E problémákat szándékozik orvosolni a Múzeumi Digitalizálási Bizottság, amelyben a különböző gyűjtőkörű és hatáskörű múzeumok képviselik magukat. A bizottság első lépésként kérdőívekkel kívánja felmérni a múzeumokban eddig már elkészült digitalizált állományokat. Alapvető célja és feladata, hogy a múzeumi terület számára felhasználható pénzügyi forrásoknak irányt szabjon, a különböző pályázatokat, céltámogatásokat olyan tartalommal töltsen meg, amely elősegíti a koordinált szakterületi fejlesztést. A felméréssel egy időben a bizottság elkészíti a digitalizálásra vonatkozó módszertani és gyakorlati ajánlásokat, amelyhez a <http://www.hnm.hu/digitalizalas/> címen elérhető honlappal megfelelő kommunikációs fórumot is nyújt.

A Múzeumi Digitalizálási Bizottság megfelelő szervezeti keretet kínál arra, hogy a közgyűjteményekben zajló digitalizálási munkákat összhangba hozza egymással. Ám mindeközben nem szándékozik elfeledkezni a szakmai konszenzus kialakításáról, mivel csak ennek megteremtésével lehet továbblépni a legfontosabb problémák megoldása felé.

Hivatkozások

- ¹ A magyar kulturális közvagyron feltérképezése. Őrzési helyek, típusok, mennyiségek, digitalizálhatóság, ütemezhetőség, költségigény. 2003. október. A jelentés elérhető a következő címen: <http://www.nda.hu/files/digitalis%20kozvagyron%20felmeres.pdf>
- ² Uo. p. 8.
- ³ <http://cidoc.mediahost.org/>
- ⁴ Bővebben a programról: HALASSY Béla: MIDAS: A humán ismeretek általános számítógépes adatkezelő rendszere. = Múzeumi Hírlevél, 11. köt. 1990.
- ⁵ HALASSY Béla (1984) p. 252–256.
- ⁶ A nemzeti kulturális örökség miniszterének 20/2002. (X.4.) NKÖM rendelete a muzeális intézmények nyilvántartási szabályzatáról. Számítógépes nyilvántartás: 11-18. §
- ⁷ A Magyar Nemzeti Múzeum Alapító Okirata: http://www.okm.gov.hu/letolt/minisz/alapito_okirat/kozgyujt/alapito_magyar_nemzeti_muzeum_091116.pdf
- ⁸ <http://www.hnm.hu/digitalizalas/>

Irodalom

HALASSY Béla: Régészeti adatbázis kialakításának lehetőségei és alapvető feltételei Magyarországon. = *Archaeológiai Értesítő*, 111. köt. 1984. p. 252–256.

Országos Széchényi Könyvtár – Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ: *A magyar kulturális közvagyron feltérképezése*. Budapest, 2003. Kézirat

RAJCSY Miklós – T. BIRÓ Katalin – SUHAJDA Attila: *Adatbázisok múzeumi területen – eredmények és problémák*, Keszthely, 1994. Networkshop konferencia <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/muszaki/szamtech/wan/netwsh94/rajcsy.hun>

SUHAJDA Attila: A nemlétező 30 éves számítógépes régészeti adatfeldolgozás. = *Múzeumi Hírlevél*, 11. köt. 1990.

T. BIRÓ Katalin: A múzeumi nyilvántartás számítógépes rendszerének hivatalos bevezetése. = *Múzeumi Közlemények*, 2008. 2. sz. p. 54–64.

Beérkezett: 2010. IV. 20-án.



Rezi Kató Gábor

a Magyar Nemzeti Múzeum
főigazgató-helyettese,
a Múzeumi Digitalizálási Bizottság
elnöke.

E-mail: rk@hnm.hu